

ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİ VE AKRAN ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Arş. Gör Yahya ATEŐPOLAT¹

Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIŐAKÇI²

ÖZET

Bu araştırmada ergenlerin akran ilişki ile akran zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarama ve ilişkisel metodun birlikte kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. ÇalıŐmanın örneklemini Ankara’da bulunan MEB’e bağlı özel kolejlerin 9. 10. ve 11. sınıflarına devam eden ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 155 ergenden oluŐup, çalıŐmanın çalışma grubu; belirlenen amaçlı örnekleme ve tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmada ergenler hakkında bilgi edinmek için “Genel Bilgi Formu”, ergenlerin akran ilişki düzeylerini belirlemek için Kaner (2000) tarafından geliŐtirilen “Akran İlişkileri Ölçeği” ve akran zorbalık düzeylerini belirlemek için Pişkin ve Ayas (2007) tarafından geliŐtirilen “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği (Ergen Formu)” kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre ergenlerin sadakat ile fiziksel zorbalık uygulama, fiziksel zorbalığa maruz kalma ve zorbalık mağdur toplam puanları arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucunda bağlılık ile eşyaya zorbalık uygulama ve zorbalık uygulama toplam puanı arasında güçlü düzeyde negatif bir ilişki bulunmuştur. Araştırmanın bir başka sonucunda güven ve özdeşim kurma ile izolasyon zorbalık uygulama puanı arasında güçlü yönde negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergenler, Akran İlişkileri, Akran Zorbalığı.

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PEER RELATIONSHIP AND PEER BULLIYING LEVELS OF ADOLESCENTS

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the relationship between peer relationship and peer bullying levels of adolescents. Research is a descriptive study in which screening and relational methods are used together. The sample of the study consisted of 155 adolescents who attended the 9th, 10th and 11th grades of private colleges affiliated to the Ministry of National Education in Ankara, and the study group of the study is determined using the purposeful sampling method and random sampling method. In the research, “General Information Form” to learn about adolescents, “Peer Relations Scale” developed by Kaner (2000) to determine the peer relationship levels of adolescents, and “Peer Bullying Determination Scale” developed by Pişkin and Ayas (2007) to determine peer bullying levels. (Adolescent Form)” was used. According to the results of the study, a strong positive relationship was found between adolescents' total scores of loyalty and physical bullying, exposure to physical bullying and bullying. As a result of the research, a strong negative relationship was found between attachment and the total score of bullying practice and bullying practice to the stuff. In another result of the study, it was found that there is a strong negative relationship between trust and identification and isolation bullying practice score.

Keywords: Adolescents, Peer Bullying, Peer Relations.

¹ Munzur Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi, yahya.atespolat@gmail.com

² Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi, mudriyebicakci@gmail.com

GİRİŞ

Ergenlik, kişideki fizyolojik ve ruhsal süreçlerdeki değişimlerle başlayıp, bedensel ve bilişsel olgunlaşmayla devam eden bir süreçtir (Özbay ve Öztürk, 1992). Bireyin davranışlarında ve bilişsel becerilerinde, ruhsal karmaşaların yaşandığı bir dönemdir (Papaila, Olds, Feldman, 1998). Amerikan Psikiyatri Derneği (APA) sözlük tanımına göre ergenlik, kesin yaş aralığı kişiden kişiye değişen, ancak 10-19 yaşları arasında olduğu varsayılan fizyolojik, cinsel, benlik, sosyal ve bilişsel alanlarda olmak üzere çok yönlü gelişimlerin yaşandığı dönemdir (APA, 2020). Başka bir ifadeyle ergenlik dönemi puberte ile başlayıp, kendini birey olarak kabul ettirme telaşıyla, kimlik kazanma çabası içerisinde devam eden ve sonunda kendine ait bir kimliğin oluşturulduğu bir süreçtir. Çocukluk ve yetişkinlik arasında bir köprü olan bu dönemde ergenler hem yetişkinliğe has özellikler kazanırlar hem de çocukluk özelliklerini gösterirler. Ergenlik döneminde çocuklar aileleriyle akranlarına oranla daha az zaman geçirmektedirler (Steinberg, 2007). Bu süreçte aile ve okulun önemi ikinci plana düşerken, akranlar ve gruba ait olma ilk planda olmaya başlar (Harris, 1995). Noakes ve Rinaldi (2006), yaptıkları çalışmada ergenlik döneminde arkadaşların söylediklerinin ve düşündüklerinin, ebeveynlerinkinden daha önemli hale geldiğini belirtmiştir. Erikson'a göre bireyin kendine ait bir kimlik kazanması bu dönemde gerçekleşir (Erikson, 1968). Ergenlik döneminde kurduğu ilişki kimlik kazanmasında önemli bir yere sahiptir (Hill ve ark., 2007). Kimlik kazanma sürecinde akranlarıyla kurduğu ilişkiler olumlu olduğunda sağlıklı, tutarlı kimlik kazanımı gerçekleşirken, olumsuz olduğunda sağlıklı tutarsız kimlik kazanımı gerçekleşebilir (Köse, 2015). Nawaz (2011), yaptığı çalışmada akranlarla kurulan sağlıklı ilişkilerin kimlik kazanmada olumlu etkilerinin olduğunu belirtmiştir. Jones ve Hartman (1988), yaptıkları araştırmada olumsuz akran ilişkisine sahip ergenlerin ipotekli kimlik geliştirdiklerini ve daha fazla madde kullanımına yöneldiklerini belirtmişlerdir.

Ergenler, sosyal ve duygusal dayanak sağlamak, sırlarını paylaşmak, kendini ait hissetmek amacıyla kendilerine yakın gördüğü akran gruplarına katılırlar (Köse, 2015). Katıldıkları akran grubun özelliğine bağlı olarak dinlediği müzik, giyim tarzı, hitap şekli, oynadığı oyunlar, konuştuğu konular ve dünyaya bakış açısı şekillenip gelişir. Bu nedenle ergenlik döneminde çocuğun akranıyla olan ilişkisi ve akrana bakış açısı çok önemlidir (Collins ve Sprinthall, 1995). Yiğit (2010), yaptığı çalışmada öz saygı düzeyi düşük olan ergenlerin bulunduğu ortama göre fikirlerini ve inançlarını değiştirdiklerini belirtmiştir. Bishop (1999), yaptığı çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerin dâhil oldukları akran gruplarının davranışlarını etkilediğini belirtmiştir.

Ergenin psikosozal gelişiminin olumlu şekilde ilerleyebilmesi için arkadaşlık ilişkilerini deneyimlemesi ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurması önemlidir (Yörükoğlu, 2012). Arkadaşlarıyla kurduğu ilişkiler ve bu ilişkilerin sonuçlarında ortaya çıkan tepkiler, iyi mahiyette olabilirken bazen de yaşadığı problemlere ve zorluklara karşı çıkma yolu olarak şiddet ve zorbalığa dönüşebilmektedir (Llewellyn, 2015).

Akran zorbalığı kavramıyla alakalı 1970'lerde Olweus'un çalışmalarından başlayarak günümüze kadar birçok araştırma yapılmıştır. Akran zorbalığı genel anlamıyla bir başkasını etkisi altına alabilmek amacıyla herhangi bir ortamda fiziksel, sözlü, duygusal veya sanal olarak kişiyi isteği dışında hareket ettirmek amacıyla kurulan baskı ve zorlama olarak tanımlanabilir (Sharp ve Smith, 1994). Ergenler de dâhil olduğu gruptaki akranları arasında saygı kazanmaya çalışırken gruba dâhil olmayan daha zayıf, sessiz ve güçsüz olarak tanımladıkları akranlarına karşı zorbalık yoluna başvurabilmektedirler (Llewellyn, 2015). Akranlarla kurulan ilişkiler olumlu olduğunda problem davranışlar azalırken olumsuz olduğu durumlarda aksine problem davranışlarda artma görülebilir (Hodges, Malona ve Perry, 1997; Schuster, 1999; Schwartz, Dodge, Petit ve Bates, 2000). Kendilerine benzeyen akranlarla yakın ilişki kuran ergen, saldırgan davranışlar gösteren ergenle arkadaşlık kurduğu zaman kendisi de olumsuz davranışlar gösterebilir (Thornberg, Halldin, Bolmsjö ve Petersson, 2013; Swearer ve Hymel, 2015).

Ülkemizde yaşanan akran zorbalığı oranlarına bakıldığında sonuçların dikkat çekici olduğu görülmektedir. Kapçı (2004), yaptığı çalışmada ergenlerin %35'i fiziksel, %33'ü sözel, %28'i duygusal, %15'i cinsel zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Pişkin ve Ayas (2005), yine ergenlerle yaptıkları çalışmada zorbalığa maruz kalma oranlarını, %20 fiziksel zorbalık, %21 sözel zorbalık, %6 eşyaya zarar verme, %6 söylenti, %8 dışlanma olarak bulmuşlardır. Doğan ve Yağmur (2010), ergenlerle yaptıkları çalışmada %24 fiziksel zorbalık, %31 sözel zorbalık, %8 cinsel zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir. Bilik (2019)'in yaptığı çalışmada kız öğrencilerin %47'si, erkek öğrencilerin %41'i zorbalığa maruz kalırken, kızların %27'sinin ve erkeklerin %35'inin zorbalık uyguladığı bulunmuştur. Başka bir çalışmada Öztürk ve arkadaşları (2019) ergenlerin %10'unun zorbalık yaptığı ve %13'ünün zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir. Yapılan bu çalışmalar akran zorbalığının ne denli büyük boyutta olduğunu göstermektedir. Ergenlik döneminde artan akran zorbalığında arkadaş ilişkilerinin içeriğinin etkili olduğu açıkça görülmektedir. Yapılan çalışmalarda zorbalığın akran ilişkileri açısından; mağdur olan ergenlerin akran ilişkilerinin daha az olduğu ve akranları tarafından istenmedikleri, zorbalık uygulayanların ise tam tersi akranları tarafından reddedilmediği fakat çok sevilmediği (Spriggs ve ark., 2007), gibi neticeler mevcuttur. Görüldüğü gibi akran ilişkilerinin günden güne önem kazanması ve akran zorbalığının artması nedeniyle bu alanda çalışmaların artması kaçınılmazdır. Bu düşünceler doğrultusunda ergenlik dönemindeki bireylerin akran ilişki ve akran zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1. YÖNTEM

1.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, tarama ve ilişkisel modelin birlikte kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Betimsel çalışma; eleman sayısı çok olan bir evrende, evrenin özellikleri üzerinde genel bir yorumlama yapabilmek için evrenin tamamının ya da evrenden alınacak küme üzerinde yapılan çalışmalardır. Tarama modeli, önceden olmuş veya bugün de devam eden bir olayı olduğu şekilde betimlemeye çalışan araştırma yaklaşımıdır (Büyüköztürk ve ark., 2012).

İlişkisel tarama modeli; birden fazla sayıda var olan değişkenler arasında, beraber değişim varlığı veya değişimin derecesini belirlemeyi hedefleyen bir araştırma modelidir (Fraenkel ve Wallen, 2009; Karasar, 2005).

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Ankara’da bulunan MEB’e bağlı özel kolejlerin 2018-2019 eğitim öğretim yılında 9. 10. ve 11. sınıflarına devam eden ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 155 ergen oluşturmaktadır. Bu çalışma grubunda belirlenen amaçlı örnekleme ve tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme ile belirlenmiş olan okullardan tesadüfi örnekleme yöntemi ile ergenler belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, bilgi yönünden kapsamlı olduğu düşünülen olayların çalışılmasına imkân veren araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2008:107).

1.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada ergenler hakkında bilgi edinebilmek amacıyla “Genel Bilgi Formu”, akran ilişkilerini belirleyebilmek amacıyla “Akran İlişkileri Ölçeği” ve akran zorbalığını belirleyebilmek amacıyla “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu” kullanılmıştır.

Genel Bilgi Formu

Genel bilgi formu araştırmacı tarafından oluşturulmuş cinsiyet, sınıf, kardeş sayısı, anne-baba öğrenim durumu, gibi demografik bilgilere yönelik sorular içermektedir.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu (AZÖ)

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu, Pişkin ve Ayas (2007) tarafından geliştirilmiş olup, mağdur olan ve mağdur eden olarak iki şekilde sonuçlar sunan bir ölçektir. Bu iki başlık altında mağdur olanı belirlemek için “bana yapıldı” mağdur edeni belirlemek için ise “ben yaptım” seçenekleri altında aynı sorular sorulmaktadır. Ölçek fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalara zarar verme, cinsel zorbalık olmak üzere altı faktörü kapsamakta ve toplamda 53 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, 5’li derecelendirme yapısına sahiptir. Ölçeğin mağdur toplam boyutu Cronbach α iç tutarlık kat sayısı .93, fiziksel mağdur kat sayısı .82, sözel mağdur kat sayısı .75, izolasyon mağdur kat sayısı .77, söylenti mağdur kat sayısı .75, eşyaya zarar verme mağdur kat sayısı .80’dir. Zorba boyutu toplam iç tutarlık kat sayısı ise .92, fiziksel zorbalık uygulama kat sayısı .83, sözel zorbalık uygulama kat sayısı .74, izolasyon zorbalık uygulama kat sayısı .75, söylenti zorbalık uygulama kat sayısı .66 ve eşyaya zorbalık uygulama kat sayısı .79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin uygulama süresi yaklaşık 20 dakika sürmektedir.

Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)

Kaner (2000), tarafından 14-18 yaş arasındaki ergenlerde akran ilişkilerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek; bağlılık güven ve özdeşim (4), sadakat (3) ve kendini açma (3) olmak üzere 4 alt boyuttan ve toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5’li likert yapıya (1: her zaman, 5: hiçbir zaman) sahiptir. Ölçeğin Cronbach α iç tutarlık katsayıları, güven ve özdeşim alt ölçeği için .69, sadakat alt ölçeği için .58, bağlılık alt ölçeği için .86 kendini açma alt ölçeği için .58 ve ölçeğin toplam puanı için ise .86 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin uygulama süresi yaklaşık 10 dakika sürmektedir (Kaner,2000). Ölçeğin güvenirlik, iç tutarlılık kat sayısı .86, yarılama testi kat sayısı .73, ve tekrar test kat sayısı .93 olarak bulunmuştur.

1.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında verileri analiz etmede SPSS 25 programından yararlanılmıştır. Gruplar arasındaki ilişki incelenirken Spearman Analizi kullanılmıştır. Gruplar arası ilişki incelenirken; anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmış olup $p < 0,05$ olması durumunda gruplar arası anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise gruplar arası anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

2. BULGULAR

Tablo 1: Ergenlerin Akran İlişkileri Ölçeği Toplam Puanı ile Akran Zorbalığı Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişki İçin Yapılan Spearman Analizi Sonuçları

		Sadakat	Bağlılık	Güven ve Özdeşim	Kendini Açma	Akran İlişkileri Genel Toplam Puan
Fiziksel Zorbalık Uygulama	r	,260**	-,120	-,132	,067	,004
	p	,001	,137	,100	,406	,962
	N	155	155	155	155	155
Sözel Zorbalık Uygulama	r	,005	-,202*	-,197*	,032	-,145
	p	,954	,012	,014	,696	,072
	N	155	155	155	155	155
İzolasyon Zorbalık Uygulama	r	,046	-,206*	-,209**	-,020	-,149
	p	,570	,010	,009	,806	,065
	N	155	155	155	155	155
Söylenti Zorbalık Uygulama	r	,000	-,201*	-,197*	,120	-,115
	p	,999	,012	,014	,135	,155
	N	155	155	155	155	155
Eşyaya Zarar Zorbalık Uygulama	r	,032	-,241**	-,191*	-,003	-,148
	p	,696	,003	,017	,967	,066
	N	155	155	155	155	155
Genel Zorbalık Uygulama Toplam	r	,125	-,217**	-,202*	,071	-,101
	p	,121	,007	,012	,379	,212
	N	155	155	155	155	155

Fiziksel Zorbalık Maruz Kalma	r	,330**	,020	,070	,142	,177*
	p	,000	,803	,386	,077	,027
	N	155	155	155	155	155
Sözel Zorbalık Maruz Kalma	r	,175*	-,054	-,119	,096	,021
	p	,030	,507	,139	,235	,796
	N	155	155	155	155	155
İzolasyon Zorbalık Maruz Kalma	r	,162*	-,014	-,125	,058	,029
	p	,044	,860	,122	,471	,718
	N	155	155	155	155	155
Söylenti Zorbalık Maruz Kalma	r	,108	-,178*	-,111	,054	-,086
	p	,181	,026	,168	,504	,287
	N	155	155	155	155	155
Eşyaya Zarar Zorbalık Maruz Kalma	r	,094	-,120	-,043	,002	-,029
	p	,243	,139	,591	,983	,716
	N	155	155	155	155	155
Genel Zorbalık Maruz Kalma Toplam	r	,257**	-,061	-,057	,100	,060
	p	,001	,452	,478	,216	,460
	N	155	155	155	155	155

Tabloda görüldüğü üzere ergenlerin fiziksel zorbalık uygulama ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, fiziksel zorbalık uygulama ve sadakat Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r = ,260$ ($p < 0.001 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; fiziksel zorbalık uygulama ve sadakat arasında güçlü düzeyde pozitif yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Fiziksel zorbalık uygulama ve bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablodaki ergenlerin sözel zorbalık uygulama ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, sözel zorbalık uygulama ve bağlılık Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r = -,202$ ($p < 0.012 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; sözel zorbalık uygulama ve arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Sözel zorbalık uygulama ve güven ve özdeşim kurma Spearman sıra farkları katsayısı [$r = -,197$ ($p < 0.014 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; sözel zorbalık uygulama ve güven ve özdeşim kurma arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Sözel zorbalık uygulama ve sadakat, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablodan anlaşılacağı üzere ergenlerin izolasyon zorbalık uygulama ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, izolasyon zorbalık uygulama ve bağlılık Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r = -.206$ ($p < 0.010 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; izolasyon zorbalık uygulama ve arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. İzolasyon zorbalık uygulama ve güven ve özdeşim kurma Spearman sıra farkları katsayısı [$r = -.209$ ($p < 0.009 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; izolasyon zorbalık uygulama ve güven ve özdeşim kurma arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. İzolasyon zorbalık uygulama ve sadakat, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tabloda görüldüğü üzere ergenlerin söylenti zorbalık uygulama ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, söylenti zorbalık ve bağlılık Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r = -.201$ ($p < 0.012 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; söylenti zorbalık uygulama ve bağlılık arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Söylenti zorbalık uygulama ve güven ve özdeşim kurma Spearman sıra farkları katsayısı [$r = -.197$ ($p < 0.014 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; söylenti zorbalık uygulama ve güven ve özdeşim kurma arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Söylenti zorbalık uygulama ve sadakat, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablo incelendiğinde ergenlerin eşyaya zarar zorbalık uygulama ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, eşyaya zarar zorbalık ve bağlılık Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r = -.241$ ($p < 0.003 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; eşyaya zarar zorbalık uygulama ve arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Eşyaya zarar zorbalık uygulama ve güven ve özdeşim kurma Spearman sıra farkları katsayısı [$r = -.191$ ($p < 0.017 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; eşyaya zarar zorbalık uygulama ve güven ve özdeşim kurma arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Eşyaya zarar zorbalık uygulama ve sadakat, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tabloda görüldüğü üzere ergenlerin zorbalık uygulama toplam puanı ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, zorbalık uygulama toplam puanı ve bağlılık Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r = -.217$ ($p < 0.007 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; zorbalık uygulama toplam puanı ve arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Zorbalık uygulama toplam puanı ve güven ve özdeşim kurma Spearman sıra farkları katsayısı [$r = -.202$ ($p < 0.012 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; zorbalık uygulama toplam puanı ve güven ve özdeşim kurma arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Zorbalık uygulama toplam puanı ve sadakat, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablodaki ergenlerin fiziksel zorbalık mağdur ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, fiziksel zorbalık mağdur ve sadakat Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r = .330$ ($p < 0.000 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; fiziksel zorbalık mağdur ve sadakat arasında güçlü düzeyde pozitif yönlü doğrusal bir ilişki vardır.

Fiziksel zorbalık mağdur ve akran ilişkileri toplam puan Spearman sıra farkı korelasyon katsayısı [$r= 177$ ($p 0.27 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; fiziksel zorbalık mağdur ve akran ilişkileri toplam puanı arasında güçlü düzeyde pozitif yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Fiziksel zorbalık mağdur ve bağlılık, güven ve özdeşim kurma ve kendini açma arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablodan anlaşılacağı üzere ergenlerin sözel zorbalık mağdur ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, sözel zorbalık mağdur ve sadakat Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r= ,175$ ($p 0.030 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; sözel zorbalık mağdur ve sadakat arasında güçlü düzeyde pozitif yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Sözel zorbalık mağdur ve bağlılık, güven ve özdeşim kurma, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablo incelendiğinde ergenlerin izolasyon zorbalık mağdur ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, izolasyon zorbalık mağdur ve sadakat Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r= ,162$ ($p 0.044 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; izolasyon zorbalık mağdur ve sadakat arasında güçlü düzeyde pozitif yönlü doğrusal bir ilişki vardır. İzolasyon zorbalık mağdur ve bağlılık, güven ve özdeşim kurma, kendini açma akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tabloda görüldüğü üzere ergenlerin söylenti zorbalık mağdur ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, söylenti zorbalık mağdur ve bağlılık Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r= -,178$ ($p 0.026 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; söylenti zorbalık mağdur ve bağlılık arasında istatistiksel açıdan negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Söylenti zorbalık mağdur ve sadakat, güven ve özdeşim kurma, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tabloda incelendiğinde ergenlerin eşyaya zarar zorbalık mağdur ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki, eşyaya zarar zorbalık mağdur ve sadakat, bağlılık, güven ve özdeşim kurma, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablodaki ergenlerin zorbalık mağdur toplam puanı ve akran ilişkileri ölçek alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, zorbalık mağdur toplam puanı ve sadakat Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı [$r= 257$ ($p 0.001 < 0.05$)] olarak bulunmuştur. Buna göre; zorbalık mağdur toplam puanı ve sadakat arasında güçlü düzeyde pozitif yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Zorbalık mağdur toplam puanı ve bağlılık, güven ve özdeşim kurma, kendini açma ve akran ilişkileri toplam puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmaya dâhil olan ergen grubunda akran ilişkilerinde sadakat arttıkça fiziksel zorbalık uygulama, fiziksel zorbalığa maruz kalma, sözel zorbalığa maruz kalma ve izolasyon zorbalığa maruz kalma oranlarının arttığı saptanmıştır. Bu bulgu ülkemizde ve yurtdışında yapılan araştırma bulgularıyla örtüşmektedir (Espelage ve ark., 2003; Sasson ve Mesch, 2014; Cross ve ark., 2015; Süslü, 2016). Espelage ve ark. (2003), yaptıkları araştırmada zorbalıkla ilişkisi olan arkadaşlara sahip bireylerin de zorbalığı uyguladığı ya da maruz kaldığını belirtmiştir. Başka bir araştırmada Süslü (2016), akran ilişkilerinde sadakat ve zorbalığın pozitif yönde ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun gelişimsel olarak aynı dönemde olan, ilgi ve istekleri ortak olan ve sosyal ve duygusal destek sağlamak amacıyla katıldığı ergen grubunun özelliklerine göre hareket etmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ergenlerin, zorbalığa maruz kalmasının ya da zorbalığı uygulamaktan çekinmemesinin nedeni olarak kendilerini ait hissettikleri arkadaş grubuna sadakat göstermeleri olarak düşünülebilir.

Araştırmaya dâhil olan ergen grubunda akran ilişkilerinde bağlılık arttıkça; sözel zorbalık uygulamanın, izolasyon zorbalık uygulamanın, söylenti zorbalık uygulamanın, eşyaya zarar verme zorbalık uygulamanın, genel zorbalık uygulamanın ve söylenti zorbalığa maruz kalma oranlarının azaldığı saptanmıştır. Lovett ve Sheffield (2007), yaptıkları araştırmada akranlara bağlılığın zorbalıkla negatif ilişkisi olduğunu bulmuşlardır. Gustavo ve ark. (2012), yaptıkları çalışmada bağlılığın zorbalığı azalttığını belirtmişlerdir. Yaman (2005), yaptığı araştırmada olumsuz kimlik gelişimine sahip bireylerin akran ilişkilerinde bağlılıklarının azaldığını ve zorbalık konusunda daha fazla problem yaşadıklarını belirtmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, ergenlerin birbirine duyduğu sevgi, saygı ve yakınlık arttıkça sorunları çözme aracı olarak zorbalığa daha az başvurduklarını göstermektedir. Ayrıca bu sonucun, ergenlik dönemiyle birlikte öncelikli hale gelen arkadaşlara yakınlık arttıkça; öfkenin, kıskançlığın, şiddetin azaldığı, sağlıklı kimlik oluşumunu desteklediği ve empatinin gelişimine katkıda bulunarak zorbalığın azalmasını sağladığı düşünülmektedir.

Araştırmaya dâhil olan ergen grubunda akran ilişkilerinde güven ve özdeşim arttıkça; sözel zorbalık uygulama, izolasyon zorbalık uygulama, söylenti zorbalık uygulama, eşyaya zarar verme zorbalık uygulama ve genel zorbalık uygulama oranlarının azaldığı saptanmıştır. Araştırma bulgusuna paralel olarak Yıldırım (2003), yaptığı çalışmada akran ilişkileri zayıf ve güvensiz olan bireylerin daha fazla zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Bollmer ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada (2005), güven duyan ve özdeşim kuran ergenlerin zorbalığa karşı negatif bir tutum geliştirdiğini belirtmişlerdir. Williams ve Guerra (2007), yaptığı araştırmada akranlarına güven duyan bireylerin zorbalığı daha az uyguladıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada ortaya çıkan bu bulguya göre ergenlerde, arkadaşlık ilişkilerinde karşılıklı güven duyma ve özdeşim kurma arttıkça zorbalık uygulamanın azaldığı sonucuna varılabilir. Bu sonuçlara bakıldığında güven duygusunun hâkim olduğu sosyal ilişkilerde, kurulan bağlanmanın olumlu yönde gerçekleştiği ayrıca karşılıklı hoşgörünün insan ilişkilerinde duygusal gelişimi pozitif yönde etkilemesinin bir göstergesi ve zorbalığı engelleyici bir etken olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya dâhil olan ergen grubunda akran ilişkilerinde kendini açmanın zorbalığı uygulama ve zorbalığa maruz kalma açısından bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Araştırma bulgusundan farklı olarak Süslü (2016), yaptığı çalışmada ergenlerin kendini açmasının zorbalığı uygulamada anlamlı bir yordayıcı olmadığını belirtirken zorbalığa maruz kalmada pozitif yönlü ilişki olduğunu belirtmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun ergenlerin kendine yakın gördükleri arkadaşlarıyla bilgilerini paylaşmaları ve kendilerini açmalarının ya da tam tersi bir şekilde içine kapanmaları ve yalnızlaşmalarının zorbalığa etki etmediği düşünülmektedir.

Araştırmaya dâhil olan ergen grubunda akran ilişkileri toplam puanları arttıkça fiziksel zorbalığa maruz kalma oranının da arttığı saptanmıştır. Araştırma bulgusundan farklı olarak Totan ve Yöndem (2007), yaptıkları araştırmada akran ilişkilerinin artmasının zorbalığı arttırdığını, maruz kalmayı ise azalttığını belirtmişlerdir. Yine başka bir araştırmada Perren ve Hornung (2005), akran ilişkileri ve mağdur olma arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bilgiç ve Yurtal (2009), yaptıkları çalışmada kurban ve zorba bireylerin arkadaş ilişkilerinin olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun zorbalığa maruz kalan bir ergenin yine zorbalığa maruz kalmış başka bir ergenle arkadaşlık kurmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Sonuç olarak ergenlik döneminde akranlarla kurulan ilişkiler zorbalığı uygulama veya zorbalığa maruz kalma konusunda farklı şekillerde etkilemektedir. İçinde bulunduğu duruma ve kurduğu arkadaşlığın niteliğine bağlı olarak ergen zaman zaman zorbalığı hem uygulayıp hem de maruz kalabilirken yine niteliğine bağlı olarak zorbalıktan uzak durabilmektedir. Akranlarla kurulan ilişkilerin niteliğini arttırmak ve zorbalıktan uzak durulması için öğrencilere empati kurması ve karşıdaki kişilerin hislerini anlayabilmesi için drama çalışmaları gerçekleştirilebilir. Ayrıca ergenlerin farklı iletişim yolları kurmaları, ortak amaç için çalışmaları, hedeflerinin bir olması onların birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlayacaktır. Bu ortaklığın ve birlikteliğin gerçekleşebileceği hedeflerine odaklanmayı sağlayacak spor etkinliklerine yönlendirilebilir. Grup halinde yapılacak etkinliklerle homojenlik azaltılıp, ergenlerin birbirlerini tanıması için kontrollü ortamlar oluşturulabilir. Zorbalığın her iki taraf açısından esas sebeplerini irdeleyici ve çözüm odaklı rehberlik çalışmaları gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- APA. (2020). 21 Temmuz 2020 tarihinde <https://dictionary.apa.org/adolescence> adresinden erişildi.
- AYAS T, PİŞKİN M (2007). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formunun Geliştirilmesi. *IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi 17-19 Ekim*.
- BİLGİÇ E, YURTAL F (2009). Zorbalık Eğilimlerinin Sınıf İklimine Göre İncelenmesi. *Eğitimde. Kuram Ve Uygulama*, 5:2, 180-194
- BISHOP, J. (1999). Nerd Harasment, Incentives, School Priorities And Learning. In S. Mayer & P. Peterson (Eds.), *Earning And Learning* (pp. 231-281). Washington: Brookings Instutaion Press.
- BOLLMER JM, MILICH R, HARRIS MJ, MARASMA (2005). A Friend In Need: The Role Of Friendship Quality As A Protective Factor In Peer Victimization And Bullying. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(6): 701-712.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş (2004) Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Pegem A Yayıncılık, Ankara. S:201.
- COLLINS AW, SPRINTHALL AN, (1995). Adolescent Psychology. New York: McGraw-Hill International Edition, pp: 172,177.
- DOĞAN A, YAĞMURLU B, (2010). *Examining Victimization in Turkish Schools. European Journal of Educational Studies*, 2(1), 31- 37.
- ERIKSON, E (1968). Identity: Youth And Crisis. Second Edition. New York: Norton.
- ESPELAGE DL, HOLT MK, HENKEL RR (2003). Examination Of Peer Group Contextual Effects On Aggressive Behavior During Early Adolescence. *Child Development*, 74, 205–220.
- GUSTAVO C, MEREDITHM, RACHEL CH, MIRIAM MM (2012). Empathy As A Mediator Of The Relations Between Parent And Peer Attachment And Prosocial And Physically Aggressive Behaviors In Mexican American College Students. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(3), 337-357.
- HARRIS, J (1995). Where Is The Child's Environment? A Group Socialization Theory Of Development. *Psychological Bullettin*, 102, 458-489.
- HODGES E, MALONE MJ, PERRY DG (1997). Individual Risk And Social Risk As Interacting Determinants Of Victimization In The Peer Group. *Developmental Psychology*, 33: 1032-1039.

- JONES RM, HARTMAN B (1988). Ego Identity: Developmental Differences And Experimental Substance Use Among Adolescents. *J Adolesc* 11:347–360.
- KANER, S (2000). Akran İlişkileri Ölçeği Ve Akran Sapması Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 33(1-2):67-75.
- KAPÇI, EG (2004). *İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (1): 1-13.
- KARASAR, N (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KÖSE, N (2015). *Ergenlerde Akran İlişkilerinin Mutluluk Düzeyine Etkisi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2:4.
- LLEWELLYN, N(2015). Peer Victimization Across The School Years: Consequences For Middle School Social Goals, Thesis.(Doctor of Philosophy), University of Illinois at Urbana-Champaign.
- LOVETT JB, SHEFFIELD AR (2007). Affective Empathy Deficits In Aggressive Children And Adolescents: A Critical Review. *Clinical Psychology Review*, 27:1-13.
- NAWAZ, S (2011). The Relationship Of Parental And Peer Attachment Bonds With The Identity Development During Adolescence. *Journal Of Social Sciences*. 5:104–119.
- NOAKES MA, RINALDI CM (2006). Age And Gender Differences In Peer Conflict. *Journal Of Youth And Adolescence*, 35: 881–891.
- ÖZBAY H, ÖZTÜRK E, (1992). *Gençlik*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.S.
- PAPALIA DC, OLDS SW, FELDMAN RD (1998). *Human Development*. Boston: Me Graw Hill.
- PERREN S, HORNUNG R (2005). Bullying And Delinquency In Adolescence: Victims' And Perpetrators' Family And Peer Relations. *Swiss Journal of Psychology*. 64(1):51–64.
- PİŞKİN M, AYAS T, (2005). *Lise Öğrencileri Arasında Yaşanan Akran Zorbalığı Olgusunun Okul Türü Bakımından Karşılaştırılması. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri* (21–23 Eylül) Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- SCHUSTER, B (1999). Outsider At School: The Prevalence Of Bullying And Its Relation With Social Status. *Group Processes And Intergroup Relations*, 2: 175-190.
- SCHWARTZ D, DODGE DA, PETIT GS, BATES JE, (2000). Friendship As A Moderating Factor In The Pathway Between Early Harsh Home Environment And Later Victimization In The Peer Group. *Developmental Psychology*, 36: 646-662.

- SPRIGGS AL, IANNOTTI R, NANSEL TR, HAYNIE DL (2007). Adolescent Bullying Involvement And Perceived Family, Peer And School Relations: Commonalities And Differences Across Race/Ethnicity. *The Journal Of Adolescent Health*. 41(3): 283-293.
- SÜSLÜ, D. (2016). *Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı, Anne, Baba Ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- STEINBERG, L. (2007). *Ergenlik*. (Çev. Ed. Figen Çok). Ankara: İmge Kitabevi.
- SWEARER S, HYMEL S,(2015). Bullying And Discrimination In Schools: Exploring Variations Across Student Subgroups. *School Psychology Review*, 44(4), 504-509.
- THORNBERG R, HALLDIN K, BOLMSJO N, PETERSSON A, (2013). Victimising Of School Bullying: A Grounded Theory. *Research Papers In Education*, 28(3), 309-329.
- TOTAN T, YÖNDEM Z, (2007), *Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi*, Ege Eğitim Dergisi (8) 2: 53–68.
- WILLIAMS KR, GUERRA NG (2007). Prevalence And Predictors Of Internet Bullying. *Journal Of Adolescent Health*. 41(61): 14–21.
- YAMAN, B (2005). *Ergenlerde Ayrışma-Bireyselleşme Ve Psikolojik Uyum Üzerinde Anababa Evlilik İlişkisinin Ve Aile İlişkilerinin Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- YILDIRIM A, ŞİMŞEK H, (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIRIM, PK (2003). *Çıkmaz Sokak: Okulda Şiddet Ve Zorbalık*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- YİĞİT, H (2010). *Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu Ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.